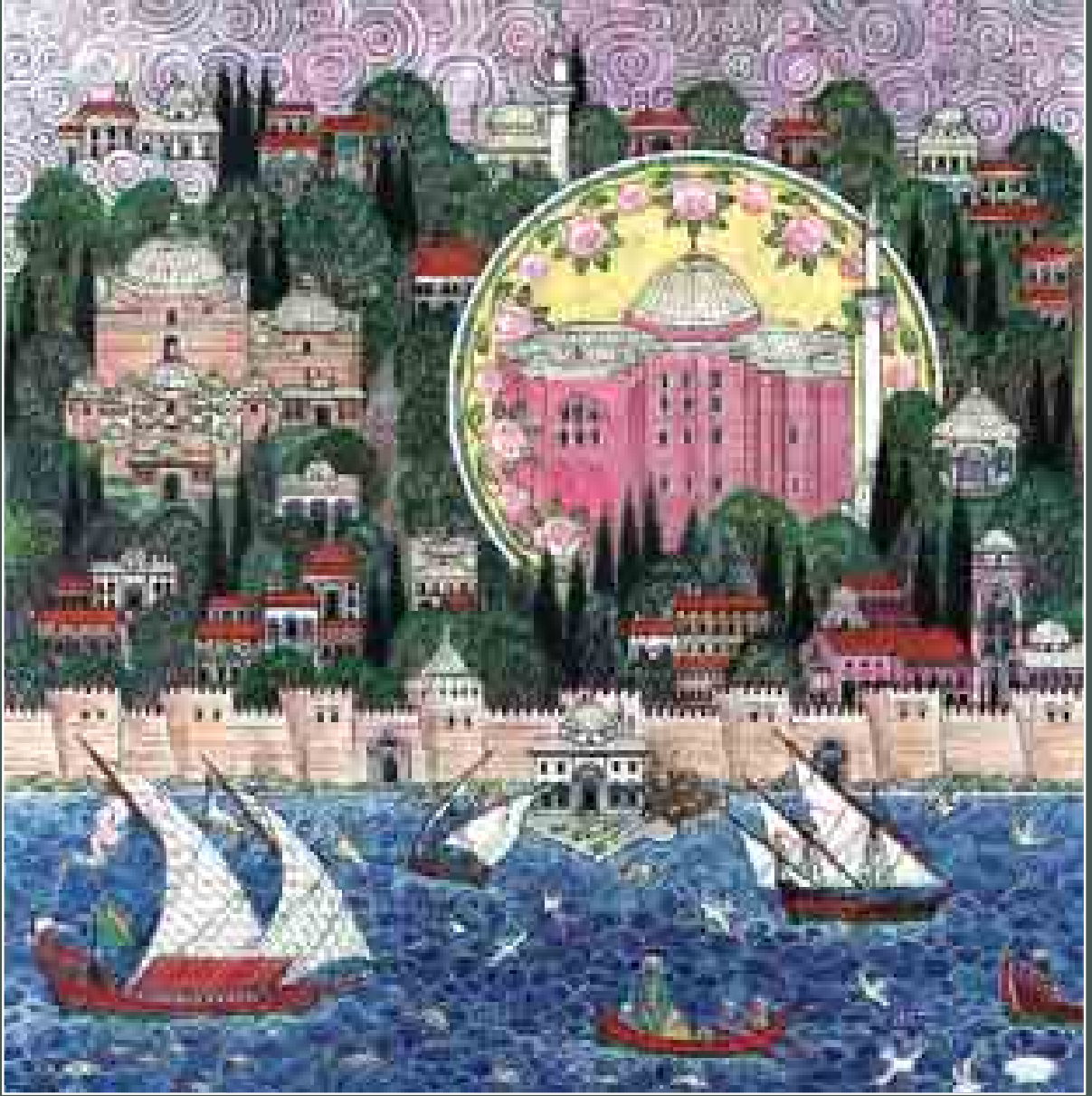

Röportaj

Konuşan: Elife PLATİN

Gül Camii Minyatürü
Minyatür: Nusret Çolpan

PROF. DR. BEKİR KARLIĞA:

“MEDENİYET EVRENSEL BİR OLGUDUR”

“Maalesef bu gün Batı mantalitesinde medeniyet denince sadece Avrupa medeniyeti anlaşılmaktadır. Halbuki medeniyet Avrupa’nın tek başına ürettiği bir şey değildir. Her toplum, her kültür medeniyet üretebilir. Zaten medeniyet kuracak seviyeye gelmemiş kültürler, kalıcı kültürler olmamıştır. Kültürler gelişerek medeniyetleri oluşturur.

Medeniyetler de bir tür manevi alışveriş ile evrensel medeniyeti oluşturur.”

1947'de Adıyaman / Besni'de doğdu. 1965'te Kahramanmaraş İmam-Hatip Okulu'nu bitirdi. 1972'de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden, 1977'de İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun oldu. Fakültedeki görevine, Yüksek İslâm Enstitüsü döneminde 1977 yılında Felsefe ve Mantık asistanı olarak başladı. 1980 yılında İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde İslâm Kaynakları Işığında Pythagoras ve Pre-Sokratik Filozoflar adlı teziyle doktor oldu. Yüksek İslâm Enstitüsü'nün fakülteye dönüştürülmesinden sonra 1983'te yardımcı doçentliğe yükseltildi ve Kelâm-Felsefe Bölümü başkanlığına atandı. 1985-1986 yılları arasında bir yıl süre ile Paris'te bilimsel araştırmalar yaptı. 1987'de doçent, 1993'te profesör oldu. Halen Marmara İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bölümleri başkanı olarak görev yapmaktadır.

Medeniyet nedir, Medeniyet kavramı nasıl izah edilebilir?

Medeniyet kelimesi "Medîne" den gelir. Medîne, şehir anlamına gelmektedir. Medinetü'n-Nebi'den gelmiştir. Medine'nin adı ilk zamanlar Medîne değil, Yesrib idi. Medenî kelimesi de Medîneli demektir. Kelimenin aslı Latince olup Civitas'dır. Bu kelime de site anlamına gelir. Şehirli, sivil kelimesi de buradan gelir. Sivil ile bağlantılı sivilizasyon da şehirleşmiş, medenileşen anlamlarına gelmektedir. Bu kelime Batı dillerine ancak 18.yy da geçmiştir. Dilimize ise medeni kelimesi 19. yy da geçmiştir. Ondan önce biz medenî kelimesi yerine daha çok "umran" veya "hadarî" kelimesini kullanıyorduk. Meden-

nin karşılığı: Bedevî, göçebe manasında; hadarî ise yerleşik manasındadır. Modern Arapça'da da sivilizasyona "hadara" denir. Kelimenin etimolojisi bu kadar yeterli olur.

Medeniyetin kendisi ise insanlıkla beraber gelişmiş bir olgudur. Ve medeniyet evrensel bir olgudur. Medeniyet, bütün toplumların, bütün kültürlerin, bütün dinlerin ortak katılımı ile meydana gelen bir sentez, bir ortak bileşimdir. Medeniyeti bir denize veya bir okyanusa benzetebiliriz. Okyanusa veya denize nehirler su taşır. Nehirleri bu durumda farklı farklı medeniyetler olarak alabiliriz. Sonra nehirlere dağlardan, derelerden küçük su akıntıları karışır. Bunları da kültür olarak alabili-

riz. Öyleyse kültürler birleşerek medeniyetleri meydana getirirler. Medeniyetler birleşerek evrensel bir medeniyet oluşturur. Bu bakımdan yeryüzünde saf bir medeniyet yoktur. Tıpkı saf bir kültür olmadığı gibi... Devamlı sentezlerle karışımlar meydana gelir. Ve evrensel medeniyete her medeniyetin katkısı vardır. Her kültürün katkısı vardır. Özellikle 18. yy da oryantizm ile beraber yaygınlaşan Avrupa Medeniyetinin, bu medeniyetin tek tipi, tek modeli olarak ifade edilmesi son derece yanlıştır. Maalesef bu gün Batı mantalitesinde medeniyet denince sadece Avrupa medeniyeti anlaşılmalıdır. Halbuki medeniyet Avrupa'nın tek başına ürettiği bir şey değildir. Her toplum, her kültür medeniyet

üretebilir. Zaten medeniyet kuracak seviyeye gelmemiş kültürler, kalıcı kültürler olmamıştır. Kültürler gelişerek medeniyetleri oluşturur. Medeniyetler de bir tür manevî alışveriş ile evrensel medeniyeti oluşturur.

O halde, her toplumun ayrı bir medeniyeti vardır, diyebilir miyiz ?

Esas milletin, her toplumun kendine has kültürü vardır. Bu kültür eğer bütün insanlığa cevap verecek düzeye ulaşırsa o zaman medeniyet adını alır. Yoksa her toplumun medeniyeti vardır, diyemeyiz, her toplumun kültürü vardır.

Ama o kültürler evvela devlet kurmuşlar. Devlet kuracak noktaya gelmişler. Sonra kültür, bilim, düşünce alanında ürünler verecek müesseseler kurmuşlar. Yani yapısal müesseseleri varsa o zaman o kültürün medeniyetinden söz ederiz. Bir Osmanlı Medeniyeti'nden, Türk Medeniyeti'nden söz ederiz. Ama Türklerin içerisindeki pek çok medeniyetten: Türkmen medeniyetinden, bir Avşar mede-

niyetinden söz edemeyiz. Ama bir Avşar kültüründen, Türkmen kültüründen söz edebiliriz. Demek ki kültürler evrensel normları kazanarak ve bütün dünya milletlerinin ortak değerlerine katkıda bulunarak medenileşebilirler. Bu tariflere göre bir İslâm Medeniyeti'nden ve Çin Medeniyeti'nden söz edebiliriz.

Devletlerin birbirlerine karşı bir medeniyet üstünlüğü söz konusu olabilir mi?

Devlet, medeniyetin bir göstergesidir. Bir kültür eğer devlet olamamışsa medeniyet de kuramamış demektir. Medeniyet kurabilmesi için devlet kurması lazım.

Devlet ne demek? Devlet, müessese demek, onun müesseseler kurması demek. Sadece müesseseler kurmuş olması da yetmez. Aynı zamanda bir düşünce tarzı, bir dünya görüşü, bir varlık telakkisi olması lazım. Bu olmazsa yine medeniyet kuruluşundan söz edemeyiz. Yani sonuçta medeniyetin bir felsefi olması lazım. Sanat yönü olması lazım. Bunların hepsi

birlikte medeniyeti ortaya koyar. Bu bakımdan medeniyetlerin birbiri ile yarışması söz konusu olabilir diyebiliriz. Birbirlerine üstünlüğü zamana bağlıdır.

Medeniyeti bir bayrak yarışı gibi düşünecek olursak her toplum belirli zamanlarda bu bayrak yarışında önde gider. Bu bitmeyen bir koşudur. Bu koşuda bugün ben galip gelirim, yarın siz galip gelirsiniz. Bu galip gelen, medeniyeti ben temsil ediyorum diyemez. Bugün medeniyetin alemdarlığını ben yapıyorum, diyebilir. Yani Batı bu gün medeniyetin alemdarım, diyebilir. Ama medeniyet benimkidir, benim medeniyetimidir, diyemez. Çünkü o medeniyet kendisinin değildir. Bu medeniyet kendisinden önceki medeniyetlerden aldığı hamurla, harçla bugüne gelmiştir. Dolayısı ile kendisinden önceki medeniyetlerin bir birikimidir. Medeniyet bir birikim meselesidir. Miras meselesidir.

Medeniyetlerin çatışması ve medeniyet ittifakı hakkında bilgi verir misiniz ?

Rönesans ve reformlarla birlikte Batı önemli bir güç kazandı. Aslında rönesansa kadar özellikle barbar istilasından sonra Batı Roma'nın yıkılışı ile birlikte Batı büyük bir karanlıklar dönemi yaşadı. Buna skolastik dönem denir. Batı'nın bu uykusu, yaklaşık 900 sene sürdü. Ve bu uykusundan Batı'yı uyandıran İslâm Medeniyeti'dir. İslâm kültüründen Batı kültürüne encümenler aracılığı ile aktarılan bu fikirler, görüşler, bilgiler Batı'yı uyandırdı. 5. yy'dan 13.

yy'a kadar süren derin uykusundan Batı uyanmaya başladı. Bu uyanışını 16. yy'a kadar devam ettirdi. Buna biz Rönesans, Batı'nın yeniden doğuşu diyoruz. Batı bundan sonra güçlenmeye başladı. Her geçen yıl da güçlendi.

16.-17. yüzyıllarda İslâm Medeniyeti ile yarışacak düzeye geldi. 17. yy'a kadar Batı ve İslâm Medeniyeti pek çok noktada aynı paralelde yürüyordu. 17. yy'dan itibaren modern düşünceye geçişle birlikte Batı, sanayi inkılabını, tamamladı. Sanayi inkılabını tamamlayınca İslâm dünyasını geride bıraktı hem de İslâm dünyasına tahakküm edecek boyutlara ulaştı. Böyle olunca Batı, 17. yy da geçmiş ile bağlantısını yok saymak, koparmak gibi bir hataya düştü. O yüzden geçmişini, Rönesans ile var ettiği düşüncesine girdi. Rönesans'ı da Eski Roma'ya Eski Yunan'a dönüş olarak algıladı.

Zaten Batı, 17. yy'a kadar İslâm dünyasına karşı sürekli kompleks içerisindediydi. Hem siyasal manada hem de entelektüel manada. Daha sonra rönesansı 18. yy'da yeniden keşfetti Batı. Rönesans dediğimiz bizim bugün çok vurgu yaptığımız olguyu 18. yy'a kadar Batı'da aydınlar pek kullanmazlardı. 18.yy'dan sonra nasıl medeniyet kavramı sözlüklere girdiyse aynı zamanda Rönesans da güçlü anlamını 18. yy'da kazandı. Rönesans 13. yy'da başlayıp 16. yy'a kadar devam eden bir sürecin ifadesi. Aradan geçen iki yüzyılda pek kimse Rönesans'a vurgu yapmadı. Bundan sonra Batı kendi geçmişini özellikle Hıristiyanlığa geçişini karanlık olarak gördü. Ve buna ortaçağ karanlığı da denir. Bu bir hataydı. İkinci bir hata daha oldu. O da medeniyet kavramı, sivilizasyon. Ve Batı dedi ki: "Batı Medeniyeti dışında olan tüm medeniyetler barbarlıktır". Nitekim

İslâm Kültürü de, Türk Kültürü de, Osmanlı Kültürü de barbar olarak düşünüldü. Kendi dışındaki bütün toplumların kültürlerini yok saydı. Tabi buna biz emperyalist süreç diyoruz. Bu emperyalist süreçte kendisini bir dünya görüşüne adapte etti. Bu dünya görüşüne göre dünya karanlıklar içerisinde iken bir Yunan mucizesi zuhur etmiş ve bu Yunan mucizesinin arkasından Roma harikasını çıkarmıştı meydana. Bu Roma harikasından sonra insanlık yine eski cehalet ve barbarlık dönemine düştü. Sonra Rönesans'la beraber Batı mucizesi olan Avrupa mucizesi ortaya çıktı ve Avrupa dünyaya yeniden medeniyet getirdi. Bu medeniyeti getirirken de iddiaya göre onu Roma ve Yunan'dan aldı. Başka milletlerin hiçbir katkısı olmadı. Böyle olunca örosantist dediğimiz Avrupa merkezli bir dünya telakisi kurdu. Ve Avrupa kâinatın merkeziydi. Bütün bilgiler Avrupa'dan çıkmaktaydı. Bundan sonra medeniyet Avrupa idi. Bu aşağı yukarı 19. yy'ın sonuna kadar Batı'da çok yoğun biçimde savunuldu. Ve bizim Batı'ya giden aydınlarımız da böyle bir Batı baskısı, egomanyası, mantalitesi ile karşılaştılar. Ve onu olduğu gibi kabul ettiler. Medeni olarak Batı, bunun dışındaki dünya ise barbar, gayri medeni kabul edildi.

Fakat 1. ve 2. Cihan Savaşı Batı'nın bilhassa Avrupa'nın tüm kurumlarını alt üst etti. Her şeyin Batı'dan olmadığını başka kültürlerin başka milletlerin de medeniyetlerin de var olduğu anlayışını ortaya koydu. Bu

Mescid-i Aksa - Kudüs

mana da Batı'nın medenî de-ğil, barbar tarafları olarak 1.ve 2. Cihan Savaşları gösterildi. Özellikle Fransız aydınlar buna baş kaldırdılar. Ve antropoloji alanında pek çok çalışmalar yapıldı. Bu netice itibarıyla yer yüzünde tek kültürün olmadığı, tek değerli kültürün olmadığı, bütün kültürlerin kendi içinde değerli olduğu varsayımı kabul edildi. Bunun arkasında da medeniyetin tek bir Batı Medeniyeti olmadığı farklı medeniyetler bulunduğu ve bu medeniyetlerin zaman içerisinde evrensel medeniyete katkıda bulunduğu görüşü benimsendi. Fakat bu nasıl örosantizm bir hata idi ise özellikle Sovyetler bloğunun dağılmasından sonra Batı'da yeni bir anlayış gelişti. Ve bu anlayışa göre de medeniyetler çatışması teorisi dediğimiz teori sanki genel geçer doğruymuş gibi kabul edildi ve etrafa yansısı.

Peki medeniyetler çatışması nereden doğdu?

1930'larda Almanya'da hit-

ler zulmünden kaçan Leostraus isimli bir Yahudi'nin Amerika'da özellikle ortaçağ felsefesi üzerinde uzmanlık alanı vardı. Siyaset felsefesi derslerini üniversite de verirdi. O Farabi'den çok etkilenmişti. Yeni bir siyaset felsefesi kurup geliştirdi. Leostaus şöyle düşünüyordu: "Medeniyetleri ayakta tutan düşmanlarıdır. Düşmanı olmayan medeniyet yıkılır. Medeniyetler tarihine baktığımız zaman bütün medeniyetler bu maceradan geçmiştir. Batı medeniyetinin karşısında güç olarak Sovyetler bloğu vardı, Kominist blok vardı. Kominist blok yıkıldığı zaman Batı medeniyeti hâkim medeniyettir. Ve ona karşı bir medeniyet kalmayacaktır. Rekabet olmayacaktır. Amerika'da rekabet çok önemli. Rekabet olmayınca Batı medeniyeti yavaş yavaş çökecektir. Bunun için Batı medeniyetini temsil eden devlet de Amerika'dır. Amerika kendisine düşman olmadığı zaman düşmanlar bulmak zorundadır. Ve düşman olarak da Sovyetler

Birliği dağıldıktan sonra üç medeniyet kalmıştır: Ve onlar da İslâm Medeniyeti, Konfüçyanist Medeniyeti ve bir de Ortodoks Medeniyeti." Düşünebiliyor musunuz, Hristiyan oldukları halde Ortodoks Medeniyeti'ni de düşman medeniyet sayıyorlardı. Bunları ortaya koyduktan sonra Konfüçyanist Medeniyeti ile Ortodoks Medeniyeti karşı karşıya duramazlar, bir tek karşı duracak olan medeniyet İslâm Medeniyeti'dir. Dolayısı ile gelecekteki düşmanımız İslâm'dır, denmiştir. Buradan hareketle onun öğrencileri de aynı düşünceyi devam ettirdi ve bu fikir Baba Bush'tan oğul Bush'a kadar da geldi. Netice itibarı ile bu tez, insanlığın hayrına olan bir tez değil, insanlara felaket senaryoları çizen tehlikeli bir tezdır. Medeniyetler çatışmaz, kavga etmez, medeniyetler konuşur, anlaşır ve ortak değerler bulurlar. Bunun karşısında medeniyetler diyalogu, medeniyetler ittifakı bizim de içinde bulunduğumuz bir düşüncedir. Medeniyet öldürmez, medeniyet yıkmaz, barbarlık yıkar, vahşet yıkar, medeniyet savaşla gelmez. Ancak bilimli düşünceyle, sevgiyle, hoşgörülle gelir.

Peki, medeniyet soyut bir kavram mıdır?

Elbette ki soyuttur. Dolayısıyla insanlık nasıl bir soyut kavramsa insanlığın oluşturduğu medeniyet de soyuttur.

Hocam bizleri bilgilendirdiğiniz için çok teşekkür ederiz.

Asıl ben teşekkür ederim. Somuncu Baba Dergisi okuyucularını gönülden selamlarım.